

מקריבין אף על פי שאין שם בית הרב אבא שלמה גולדברג

צעקת עניים, ואנו אין לנו מה ליתן לו, יעביר כל טובו על פנינו, וימחל, ויסלח, וישפוט בצדק דלים, מה ייתן לו, ומה יוסיף לו, אותו הפתח שנתיגענו עליו, אשר גודלו כחודו של מחט, אם את כל העניין הוא עושה בעצמו, פותח פתחים ושערים, ומעביר בהם קרונות ועגלות? יבוא ביום הכיפורים, ישפוך עלינו ים חסדו, טובו ורחמיו, ינקה, יכבס, ויכניסנו לראש השנה, צלולים ומאירים, ויכתוב ויחתום, לשנה טובה ומתוקה, ולמה תלה את סליחתו הגדולה דווקא בכך שהאדם יעשה מעצמו איזו פעולה, שביחס לתוצאה האדירה היא פעוטת ערך, כחודו של מחט??

ובגמרא בבליית של יום הכיפורים גרסינן - "אמר ר' יוחנן, גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה, שנאמר (ירמיהו ג' 6) 'לאמר הן ישלח איש את אשתו, והלכה מאתו והיתה לאיש אחר, הישוב אליה עוד? הלא חנוף תחנף הארץ ההיא! ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם ה'' (יומא פו:). אמנם צריך להבין, וכי הקב"ה עובר על לא תעשה שבתורה, של "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה, לשוב לקחתה, להיות לו לאשה, אחרי אשר הטמאה, כי תועבה הוא לפני ה', ולא תחטיא את הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה" (דברים כד ז). וקשה אף יותר בפסוק עצמו שבירמיה - קשיא רישא לסיפא, בהתחלה הנביא אומר, שהבעל לא יכול להחזיר אותה, כי 'חנוף תחנף הארץ ההיא! ואם כן, היה צריך לסיים -

אבי תנועת המוסר, הוא הגבר אשר הקים עולו של אלול, הרים ראשו של ראש השנה, ורומם את טהרתו של יום הכיפורים, מרן אור ישראל, הגר"י סלנטר ציס"ע, הפליא בקושיה עצומה, מפני מה ראש השנה קודם ליום הכיפורים?

הלא לכאורה מוטב היה כי קודם יבוא הקב"ה ביוה"כ, ויכפר על עוונותינו, וכך - כשאנו טהורים וזכים - היינו נכנסים לדין בראש השנה, ובוודאי היינו יוצאים בדימוס, זכאים, ונכתבים לאלתר לחיים טובים ארוכים ולשלום. זוהי קושייתו, אך הדברים מתמיהים כל לומד, הלא אילו היה יום הכיפורים קודם, אימתי היינו מספיקים לעסוק בתשובה? מתי היינו מקבלים קבלות, ומתי היינו פותחים פתחים כחודו של מחט? אולם לא מחשבותינו - מחשבותיו של קדוש ישראל, מפני שאדרבה - היא היא קושייתו! הניחא, אם אכן הייתה תשובתנו שלמה, מתקנת את עוצם הפגמים אשר שיחתנו בעוונותינו הרבים, ובכח עבודתנו היינו זועכים אף בלחשינו, יודעים לעתור ולרצות. אבל לצערנו, הלא אין כך הם פני הדברים, הרי לגודל כלימתנו, זקוקים אנו לכל מידה נכונה, למען לא יבזה את

מנחתנו, מנחת עני, ויקבל את תשובתנו הרופסת, כאישים וכניחוחים. אז אם כן, למה זה אנוכי, מה לנו לטרוח, לחפש ולפשפש, אם בלאו הכי, כדלים וכרשים דפקנו דלתו, וכל תקוותינו, כי א' רחום וחנון הוא, שומע אל אביונים, חנון דל, ומאזין

מה לנו לטרוח, לחפש ולפשפש, אם בלאו הכי, כדלים וכרשים דפקנו דלתו, וכל תקוותינו, כי א' רחום וחנון הוא, שומע אל אביונים, חנון דל, ומאזין צעקת עניים, ואנו אין לנו מה ליתן לו, וימחל, ויסלח, וישפוט בצדק דלים - מה ייתן לו, ומה יוסיף לו, אותו הפתח שנתיגענו עליו, אשר גודלו כחודו של מחט, אם את כל העניין הוא עושה בעצמו, פותח פתחים ושערים, ומעביר בהם קרונות ועגלות?

נמצאנו למדים, שאבינו שבשמים, דודנו, אשר אנו רעיתו, יונתו, תמתו, מצפה ובידיו דליים על גבי דליים, מלאים רחמים חן וחסד, ותאב לשפוך, ולשפוך, אבל כביכול הוא כבול – "לא יוכל בעלה הראשון". אז הוא מבקש מאתנו – "ושוב אלי" את, "פתחי לי אחותי, רעיתי", "פתחי לי פתח", "שובו אלי", "כחודו של

מחט", בבקשה, "יונתי, תמתי" "ראשי נמלא טל", "ואני פותח לך קרוניות, עגלות", "יג מדות, ויום כיפורים שלם. אין לנו ברירה, עכשיו התור שלנו – "קמתי אני".

וברמח"ל (מאמר הגאולה) "...לא אפשר להימצא החיבור הקדוש, ועל כן צריך בתחילה שתקום, ואחר כך יתחבר דודה עמה, וזהו קמתי אני לפתוח לדודי". וכבר נתבאר ירמיה – "הבן יקיר לי אפרים, אם ילד שעשעים, כי מדי דברי בו זכר אזכרנו עוד, על כן המו מעי לו, רחם ארחמנו נאם ה'... שובי בתולת ישראל, שובי אל עריך אלה, עד מתי תתחמקין הבת השובבה, כי ברא ה' חדשה בארץ נקבה תסובב

גבר". וברש"י שם – "הנה חדשה נבראת בארץ, שהנקבה תחזור אחר הזכר לבקשו שישאנה". כי זהו תוכנם של ימים אלו – "אני לדודי", "שובי בתולת ישראל", קודם אני עושה פעולות קטנות לשוב אליו, ואז "דודי לי", "רחם ארחמנו נאם ה'". וכבר דרשוהו גדולי דרשנינו – אלול – מזלו בתולה, לאמר – "שובי בתולת ישראל".

ואז, אחרי ששבנו אליו בבוש פנים, פתחנו פתח כחודו של מחט באתערותא דלתתא, ש-די עשינו את שלנו, תקיף עשה את שלך, מביאנו המלך חדריו, שמאלו תחת לראשי, וימינו תחבקני בסוכתו, ואנו יושבים בצילא דמהימנותא, אוכלים עמו, וישנים עמו, "על כן המו מעי לו, רחם ארחמנו נאם ה'".

והנה תורתנו הקדושה, תורת חיים היא, הפוך בה והפוך בה דכולה בה, כי עדיין נשאר

ואשוב אליך נאם ה' בתימה! אך תמורת זאת, דבר חדש, פתאום יש סוויץ' בעלילה, והנביא קורא אלינו ברוב רגש ואומר שהיא [אנחנו] תחזור [נחזור] אליו [לרבש"ע], שנאמר "ושוב אלי נאם ה'", לא בתימה אלא בסימן קריאה גדול!

אבל הנה כי כן, כאן בדיוק טמון הסוד, כי

אמת נכון הדבר, הוא באמת לא יכול לשוב אליה עוד, אך זהו בדיוק המקום הנורא, שבו נכנס החידוש הנפלא, של "גדולה תשובה". אמנם הוא לא יכול, אבל היא – היא הרי לא בכלל האיסור, היא מנצלת את הפרצה, ודוחקת ונכנסת, "ושוב אלי נאם ה'". נכון, במציאות הגשמית אין פתרון כזה – "שאלו לחכמה חוטא מה עונשו? אמרה: חטאים תרדף רעה" (ירושלמי מכות פ"ג ה"ו). גם בתורה אין פתרון כזה – "שאלו לתורה חוטא מה עונשו? אמרה: יביא אשם ויתכפר". לאשה רגילה אין פתרון, אין פתרון מציאותי, וגם אין פתרון תורני, אבל כאן מגיע ה'אבל' הגדול – נכון, אין פתרון, אבל,

אבל גדולה תשובה". "שאלו להקב"ה חוטא מה עונשו? אמר: יעשה תשובה ויתכפר, הה"ד טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך". הגעת למבוי סתום? הלא חנוף תחנף הארץ ההיא. אבל רגע, רגע, אל תלכי, "טוב וישר ה'", הוא רוצה ללמד אותך איזה טריק, "יורה חטאים בדרך". אני רבש"ע לא יכול, "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה, לשוב לקחתה, להיות לו לאשה, אחרי אשר הטמאה, כי תועבה הוא לפני ה'". אבל את, תחטפי את, "ושוב אלי נאם ה'". וכשנשבעו ישראל בספר שופטים, שלא יתן איש אתו לשבט בנימין, מה עשו? למדו מדרכיו של מקום ואמרו, אנו לא ניתן להם את בתנו, אבל הם, הם – "ויצאו את בני בנימין לאמר, לכו וארבתם בכרמים וראיתם, והנה אם יצאו בנות שילו לחול במחלות, ויצאתם מן הכרמים, וחטפתם לכם איש אשתו מבנות שילו, והלכתם ארץ בנימין" (שופטים כה).

כיוון שבאנו לכאן, אנחנו מבינים, שכמו שאחרי שנה שלמה בה התלכלכנו בעוונות, מגיעה אחרית השנה, ואבינו מלכנו מצפה לקבלנו באהבה ובחיבה רבה, אך הוא מחכה לאתערותא דלתתא שלנו כדי להתגבר על ה'לא יוכל בעלה הראשון' - כך על אותה דרך ממש, אחרי שנתרחקנו מהיכלו ומביתו, מארצו ומנחלתו, אזי מגיעה אחרית הימים ודודנו רוענו מצפה לנו, אבל מה הוא יעשה עם ה'לא תעשה שבתורה'? אז הוא מבקש מאתנו - "שובי בתולת ישראל, שובי אל עריך אלה", פתחי לי פתח כחודו של מחט, ואני אפתח לך - "כה אמר ה' הנני יושב שבות אהלי יעקוב, ומשכנתי ארחם, ונבנתה עיר על-תלה, וארמון על-משפטו יושב" (ירמיו' ל יח). והמלבי"ם שם מפרש - "ר"ל תחלה ישובו שם באהלים, ואח"כ יבנו משכנות, ואח"כ תבנה ציון כמו שהיתה לפנים, ואח"כ יבנה המקדש, ובית המלך, וארמון על משפטו יושב, כפי משפטיו וחקתיו".

זאת, כי 'אחרית השנה' - אותו החדש שמזלו בתולה, הרי הוא ממש דוגמת אחרית השנה של העולם כולו, הנקרא "אחרית הימים". בשניהם זקוקים ישראל לעורר את האהבה העליונה, באתערותא דלתתא, ואזי מתעוררת האהבה העליונה, ומלך ישראל מביאנו חדריו, חדר לפני מחדר, מחבקנו בסוכתו, ומקים לנו את סוכת דוד הנופלת, והולכים ומתעלים מדרגה לדרגה, עד אשר "ישקני מנשיקות פיהו". ובמלבי"ם על הפסוק שם בהמשך (כג) בנבואת ירמיה, כתוב - "שעל ידי אתערותא דלתתא יתער אתערותא דלעילא לפי מעשיהם", ושכך מתחיל סדר "אחרית הימים" כמ"ש "באחרית הימים תתבוננו בה". ובספר בני יששכר כתב, במאמרי חדש אלול, וז"ל - "ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים, היינו ימי אלול אחרית שנה" כי ברא ה' חדשה בארץ. והרד"ק כתב על הפסוק

לנו להבין, מפני מה תלה הכתוב בספר ירמיה, את אי יכולתו של הבעל לשוב לרעייתו, אחרי אשר הוטמאה, דווקא בארץ, ככתוב "הלא חנוף תחנף הארץ ההיא". אלא כך היא דרכה של תורה, "דברי תורה עניים במקומם, ועשירים במקום אחר" - מה שכיסה הפסוק בירמיה, גילה הפסוק בדברים, ושם הלא נאמר בפירוש - "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה, לשוב לקחתה...כי תועבה הוא לפני ה'", ולא תחטיא את הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה". בא זה ולימד על זה, אתה יודע למה, חנוף תחנף הארץ ההיא? כי ארץ ישראל הקדושה והטהורה אינה מקבלת דברי טינוף וטומאה. ממילא יוצא לנו, שאותו הפסוק עצמו שהוא הסמל של גדולה תשובה - הוא בעצמו הפסוק שמזהיר, שארצנו הקדושה אינה יכולה לקבל עוברי עבירה. ואם תאמר, מה עניין תשובה לארץ ישראל? תשובתך בצדך, לשוב לארץ ולשוב בתשובה - זה אותו דבר עצמו, אשר עניינו לשוב לה' מריחוק החטא, ולזה חזרת ישראל

לארצם תלויה בתשובה^[*], וכפי שהתורה תלאתם זה בזה בפרשת התשובה (דברים ב) - "והשבת אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה' אלהיך שמה, ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקלו...ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך, ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלהיך שמה, אם יהיה נדחך בקצה השמים, משם יקבצך ה' אלהיך ומשם יקחך, והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך, וירשתה והיטבך והרבך מאבתיך". ולכן בנבואת ירמיה, כאשר הוא מתנבא על 'הבת השובבה' שה' קורא לה לחזור בתשובה, הוא אומר - "שובי בתולת ישראל, שובי אל עריך אלה".

[*] לבאור מהות הקשר שבין התשובה לקיבוץ גלויות כבר הארכנו במאמרים רבים, ועיין היטב במאמרו של הרב מנשה כר'יוסף בגליון האחרון - גליון אלול התשע"ט.

תקריב אפילו כשאין בית, וכמ"ש חז"ל (צמדזר רצב יד
(3) - "הה"ד (הייז מ) - 'מי הקדימני ואשלם' וגו' א"ר
תנחום ב"ר אבא מי שאין לו נכסים ועושה צדקה ...
מי שאין לו בית ועושה מזוזה ... אמר הקב"ה זה
הקדים וקיים מצותי עד שלא נתתי לו במה לקיימן,
צריך אני לשלם". אם אתה תקריב בלי בית, הקב"ה
מתחייב לך - "ונבנתה עיר על-
תלה, וארמון על-משפטו ישב",
אשר זהו עניינו של ר"ה - מקריבין
אע"פ שאין בית, וכמ"ש המשנ"ב
(תקפ) - בכל הקרבנות בפרשת
פינחס כתיב: "והקרבתם עולה",
ובראש השנה כתיב: "ועשיתם
עולה", ללמד שבראש השנה
יעשה אדם עצמו כאילו מקריב
את עצמו, הרי לך הקרבה בלי
בית, ובגמרא בר"ה (ס.), ששופר -
היחס אליו הוא כמו לקרבן שנכנס
לקדש הקדשים - "כיון דלזכרון
הוא - ככפנים דמי". והכל נלמד
מאבינו אברהם, שעקד את בנו,
ורצה להעלותו עולה, ולהקריבו
בלי בית, והקב"ה קיבל עולתו, ומי שענה לאברהם
אבינו בהר המוריה, הוא יענה אתכם, "ונבנתה עיר
על-תלה, וארמון על-משפטו ישב".

ריבוננו של עולם, אתה בקשתנו לשוב אליך,
לשוב לעבודתך הטהורה, להגצל מטומאת
חטאינו ולשוב לנחלתך הטהורה, להנצל
מטומאת ארץ העמים, וצויתנו 'שובי בתולת
ישראל'. אך גלוי וידוע לפניך, שלא אתנו יודע זו
היא ביאה זו היא שיבה, רב להושיע האר עינינו
כאשר בגודל רחמיך הבטחתנו, פתחו לי פתח
כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו
של אולם. וראה, כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב,
ותעלה עדיך תפילתנו זו, ותחשב לפניך כאילו
פתחנו פתח כחודו של מחט, ואתה תורנו דרכיך
מה נעשה, שנשוב אליך ולנחלתך, ואזי תפתח
לנו פתחו של אולמך מכונך והיכלך, תשיבנו
חדריך, ופרוש עלינו סוכות שלומך, ונבנתה עיר
על-תלה, וארמון על-משפטו ישב, נפלה, לא
תוסיף ליפול עוד, קום בתולת ישראל. ■

"שובי בתולת ישראל, שובי אל עריך אלה, עד מתי
תתחמקין הבת השובבה, כי ברא ה' חדשה בארץ
נקבה תסובב גבר", וזה לשונו המתוק, המרגש
אפילו לבבות של אבן - "עתיד לברוא חדשה, אחר
שתשבי בגלות ימים רבים, ומה היא החדשה - כי
נקבה תסובב גבר, שדרך העולם שהאיש מחזר
ומסובב אחר האשה, וכן אמרו רז"ל
בעל אבדה מחזר על אבדתו, ואז
הנקבה תסובב אחר אישה, כלומר
שישובו בני ישראל אל ה' אלהיהם
ויגאלם, וכן אמר בנבואת הושע
'ואחר ישובו בני ישראל ובקשו את
ה' אלהיהם ואת דוד מלכם, ופחדו
אל ה' ואל טובו באחרית הימים".

עכשיו, בא וראה נפלאות
מתורתנו הקדושה, כיצד נרמז
סוד זה בפסוקי בניין הבית השני,
ככתוב בספר עזרא (פרק ג), כאשר
באו בני הגולה, לבנות את בית ה'.
תחילה החלו להקריב קורבנות,
ומתי זה קרה? "ויגע החדש

השביעי, ובני ישראל בערים, ויאספו העם כאיש
אחד אל ירושלם... ויבנו את מזבח אלהי ישראל,
להעלות עליו עלות, ככתוב בתורת משה איש
האלהים, ויכינו המזבח על מכונתיו... ויעלו עליו
עלות לה' עלות לבקר ולערב... מיום אחד לחדש
השביעי החלו להעלות עלות לה' והיכל ה' לא
יסד". ואמרו על זה חז"ל (ערוית ס ו) - "אמר רבי
יהושע, שמעתי, שמקריבין אף על פי שאין בית".
ובגמרא בזבחים (ס"ג) בנוסח אחר - "ר"א בן יעקב
אומר שלשה נביאים עלו עמהן מן הגולה, אחד
שהעיד להם על המזבח, ועל מקום המזבח, ואחד
שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית".
וזהו פלא, שבדיוק בראש השנה נלמד היסוד הזה,
שמקריבין אף על פי שאין בית! ולפי דברינו, הרי
הדברים הם ממש כמין חומר, ראש השנה הוא
הוא היום המתאים ביותר ללמד אותנו, שגם אם
אין בית, וממילא אין זה נראה עכשיו שה' משרה
עלי את שכינתו - אל תאמר 'אני מחכה שהקב"ה
יפתח לי, יקרא לי, ירד אלי משמיים' - לא ולא!
אתה תפתח, והוא יבוא, ועוד איך שהוא יבוא,